

**Vyšší odborná škola a Střední zdravotnická škola
MILLS, s. r. o.
Čelákovice**

**Lamiaceae (hluchavkovité)
a jejich farmaceutické využití**

Vedoucí práce: PharmDr. Pavla Staňková
Vypracovala: Martina Pisková

Září 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem absolventskou práci vypracoval/a samostatně a všechny použité písemné i jiné informační zdroje jsem řádně citoval/a. Jsem si vědom/a, že doslovné kopírování cizích textů v rozsahu větším než je krátká doslovná citace je hrubým porušením autorských práv ve smyslu zákona 121/200 Sb., je v přímém rozporu s interním předpisem školy a je důvodem pro nepřipuštění absolventské práce k obhajobě.

Zvole, září 2010

.....

Podpis

OBSAH

Úvod	- 5 -
1 Cíle absolventské práce.....	- 6 -
2 Teoretická část.....	- 7 -
2.1 Obecné shrnutí čeledi z botanického hlediska	- 7 -
2.2 Obecná farmakognosie.....	- 7 -
2.2.1 <i>Sběr léčivých rostlin.....</i>	<i>- 8 -</i>
2.2.2 <i>Pěstování léčivých rostlin</i>	<i>- 9 -</i>
2.2.3 <i>Sušení drog</i>	<i>- 9 -</i>
2.2.4 <i>Zkoušení drog</i>	<i>- 9 -</i>
2.3 Speciální farmakognosie	- 10 -
2.3.1 <i>Obsahové látky.....</i>	<i>- 10 -</i>
2.3.2 <i>Fotosyntéza, metabolismus.....</i>	<i>- 10 -</i>
2.3.3 <i>Konkrétní obsahové látky čeledi Lamiaceae</i>	<i>- 11 -</i>
2.3.3.1 <i>Drogy s obsahem kyseliny křemičité</i>	<i>- 11 -</i>
2.3.3.2 <i>Drogy s obsahem flavonoidů.....</i>	<i>- 11 -</i>
2.3.3.3 <i>Drogy s obsahem tríslovin.....</i>	<i>- 13 -</i>
2.3.3.4 <i>Drogy s obsahem silic</i>	<i>- 14 -</i>
2.3.3.5 <i>Drogy s obsahem hořčin</i>	<i>- 22 -</i>
3 Vybraní zástupci čeledi Lamiaceae.....	- 24 -
4 Léčivé přípravky obsahující byliny či jejich složky z čeledi Lamiaceae	- 28 -
4.1 Čaje a čajové směsi.....	- 28 -
4.2 Sirupy a kapky	- 31 -
4.3 Pastilky	- 33 -

4.4 Polotuhé přípravky.....	- 34 -
4.5 Roztoky a spreje.....	- 35 -
5 Zpracování dotazníkového šetření.....	- 37 -
6 Diskuze.....	- 40 -
Závěr	- 41 -
Zusammenfassung	- 42 -
Bibliografie	- 43 -
Přílohy.....	- 50 -

Úvod

Absolventská práce se zabývá popisem velice rozšířené rostlinné čeledi Lamiaceae. Zahrnuje charakteristiku, výskyt, využití, nejvhodnější zpracování bylinných částí rostlin z této čeledi a její využití ve farmacii jak v léčivých přípravcích, tak v tzv. potravinových doplňcích. Toto téma jsem si vybrala právě díky tomu, že jsou v ní zastoupeny zajímavé rostliny, které se velmi často vyskytují v různých lékových formách (v sirupech a tabletách), nebo např. extraktech, čajových směsích, atd. Lidé je často využívají jako možnou variantu při léčbě mnoha druhů onemocnění a to jak vnitřních, tak i vnějších. Použité informace jsem čerpala z encyklopedií, herbářů, skript, internetových stránek a z dotazníkového šetření, ve kterém jsem se pacientů tázala na oblíbenost některých léčiv a potravinových doplňků.

Původně byly rostliny jediným možným způsobem, jak se pokusit vyléčit, nebo alespoň zmírnit příznaky nemocí, které se před stovkami let vyskytovaly. V lidovém léčitelství se vyznaly především staré ženy, které během svého života získaly mnoho zkušeností, které následně předávaly svým dcerám a vnučkám, aby se tyto cenné informace neztratily. Nebylo ale výjimkou, že byly návody nedopatřením upraveny a pak nedocházelo k očekávanému účinku.

V dnešní době dávají lékaři přednost spíše syntetickým léčivům a bylinnou léčbu již příliš nepreferují. Pacientům rostlinnou léčbu doporučují spíše jako doplněk léčby léky syntetickými.

1 Cíle absolventské práce

Zpracovat materiály a vypracovat přehledný a přínosný soupis informací o této čeledi, vyhodnocení dotazníkového šetření.

Výzkumné nástroje:

- literární rešerše
- dotazníkové šetření

2 Teoretická část

2.1 Obecné shrnutí čeledi z botanického hlediska

Čeď Lamiaceae je velmi rozsáhlá skupina rostlin, do které patří především byliny, ale také polokeře, keře a některé stromy. Je k vidění po celém světě, ale nejčastěji ji můžeme pozorovat ve Středomoří. Mohou být jednoleté, dvouleté, ale i vytrvalé. Poznávacím znamením jsou čtyřhranné lodyhy a vstříčné listy, které mají křížmostojné postavení, ale nemají palisty. Květy bývají v lichopřeslenech a vyrůstají z úžlabí listů. Někdy mohou vzniknout strbouly nebo klasy, když se květy redukují nebo lichopřesleny sblíží. Kalich bývá dvoupyský, trubkovitý. Horní pysk je trojcípý a je tvořen dvěma korunními plátky. Dolní pysk je dvojcípý a je tvořen třemi korunními plátky. V některých případech může být horní pysk zakrnělý. Plodem je nejčastěji tvrdka a semeník bývá svrchní. Díky této čeledi máme bohatý zdroj silic terpenoidních i aromatických, které jsou nejvíce obsaženy v žláznatých trichomech.

[KINCL, KINCL, JAKRLOVÁ, 2000. SLAVÍK, 2000]

2.2 Obecná farmakognosie

Farmakognosie je nauka, která se zabývá léčivými rostlinami, které se používají v humánní i veterinární medicíně. Pomocí této vědní disciplíny poznáváme přírodní léčiva, která jsou léčivé rostliny, drogy z rostlin a živočichů a jejich účinné látky. Některé drogy se neuplatňují pouze ve zdravotnictví, ale využíváme je také pro potravinářské účely jako drogy potravinářské, pro technické účely jako drogy technické a pro farmakognosii jsou to drogy léčivé. Výjimkou nejsou drogy, které se používají jak v potravinářství, tak jako léčivo. Příkladem je lněný olej, kmín apod.

[POTUŽÁK, 2006. MINAŘÍK, 1979]

Náplní farmakognosie je:

- hledání dosud neobjevených léčivých rostlin a léčivých látek z nich
- izolace nových účinných látek z již známých rostlin
- šlechtění tj. hledání odrůd, které mají vyšší množství účinných látek
- upřesňování chemické struktury a mechanismu účinku vzniku účinných látek
- problematika pěstování
- problematika sběru
- možnosti sušení, konzervace a hodnocení jakosti

2.2.1 Sběr léčivých rostlin

Sbírat můžeme rostliny všude, když s tím souhlasí majitel pozemku. V chráněných oblastech je sběr těchto rostlin zakázán. Zákonem chráněné rostliny se ve volné přírodě nesmí sbírat a z částečně chráněných rostlin se smí sbírat jen její nadzemní část a to jen pokud při sběru nepoškodíme její část podzemní.

Obecně platí, že léčivé rostliny nesbíráme za deště a při rose, protože musí být suché. Výjimkou je sběr kůry stromů, kde je vlhké počasí naopak přínosem, protože se tak kůra lépe loupe. Rostlina, nebo její části, musí být dobře vyvinuta, nepoškozena a neznečištěna.

Sběr nadzemních částí rostlin:

Natě - celé v začátku jejich kvetení

List - během celé vegetace

Květ - v počátku jeho kvetení

Kůra - v období, kdy jsou stromy bez listů (na jaře, na podzim)

Plody a semena - když jsou zralá

Sběr podzemních částí rostlin:

Kořen - jen z dvouletých a vytrvalých rostlin

Cibule - po odkvětu a po zavadnutí celé nadzemní části rostliny

Hlízy - v době květu

2.2.2 Pěstování léčivých rostlin

Ze zemědělského hlediska je pro úspěšné pěstování léčivých rostlin důležitá botanická znalost - shrnutí znalostí z ekologie, biologie, fyziologie a umění vyšlechtit kvalitní odrůdy, které budou mít větší obsah léčivých látek a budou více odolné k různým chorobám. Důležitou úlohu má také výběr pozemku s vhodným podnebím a půdou.

Rozdíl mezi sběrem divoce rostoucích rostlin a cíleným pěstováním je především výhoda v plánování a řízení produkce.

2.2.3 Sušení drog

Sušení je nejčastějším způsobem konzervace, při kterém se odstraní voda, zastaví se činnost enzymů a zabrání se aktivní existenci mikroorganismů, které by způsobily hnití drog. Sušení se musí provádět rychle a v bezprašném prostředí. Nejvyšší kvalitu vysušíme drogou pozvolna při teplotě 40°C, ve stínu a ve větrané místnosti.

2.2.4 Zkoušení drog

Protože drogy musí mít určitou kvalitu, je nutné provádět zkoušky jakosti. Lékopisné drogy officinální i nelékopisné drogy neoficinální, mají normy na obsah léčivých látek.

Zkoušky se provádějí pomocí instrumentálních analytických metod, např., chromatograficky, spektrometricky, polarimetricky, spektrofotometricky.

[PŘÍHODA, 1973. POTUŽÁK, 2006. MINAŘÍK, 1979]

2.3 Speciální farmakognosie

2.3.1 Obsahové látky

Jsou to látky, které se nalézají v rostlině nebo její droze a podle účinnosti je můžeme dělit na:

- terapeuticky účinné (používané k léčbě, prevenci či diagnostice)
- látky vedlejší (doplňující nebo zvyšující účinek hlavní účinné látky)
- látky balastní (terapeuticky neúčinné)

2.3.2 Fotosyntéza, metabolismus

Autotrofní rostliny umí přetvořit z anorganických látek další látky, které jsou pro jejich existenci podstatné. Děje se tak díky asimilaci, jejichž hlavní složkou je asimilace fotosyntetická. Při tomto ději vznikají (pomocí světelné energie, vody, oxidu uhličitého a chlorofylu) sacharidy. Ty se následně účastní dalších pochodů. Při další asimilaci, asimilaci dusíku, jsou vytvářeny bílkoviny z anorganických látek, které jsou důležité jako základní stavební jednotka živé hmoty. Energie k těmto přeměnám rostlina získává pomocí disimilace (dýchání).

Asimilační a disimilační pochody řadíme do systému látkové výměny, metabolismu. Ten se uskutečňuje pomocí primárního metabolismu, děje, kdy vznikají látky nepostradatelné pro život rostliny. Při sekundárním metabolismu se přetvářejí nepotřebné a škodlivé látky pomocí zvláštních pochodů na látky potřebné nebo alespoň neškodné. Přeměny při sekundárním metabolismu by se daly pojmenovat jako detoxikace, kterou se rostlina čistí. Vznikají zde také látky, které viditelně ovlivňují lidské funkce a jsou tedy látkami účinnými. Příkladem jsou glykosidy v náprstníku, kde záleží na dávce, zda se látka bude mít léčivý nebo již toxický účinek.

[POTUŽÁK, 2006. KINCL, KINCL, JAKRLOVÁ, 2000]

2.3.3 Konkrétní obsahové látky čeledi *Lamiaceae*

2.3.3.1 Drogy s obsahem kyseliny křemičité

Kyselina křemičitá především inkrustuje buněčné stěny některých rostlin.

Konopcová nať - *Galeopsis herba*

Využívá se usušená nať některých druhů rodu *Galeopsis* L., především konopice sličné, pýřité, napuchlé, bledožluté. U nás se vyskytuje nejčastěji konopice bledožlutá, roste jako polní plevel, ale také se často pěstuje.

Obsahové látky:

Kromě 9% kyseliny křemičité obsahuje třísloviny, malé množství saponinů a flavonoidů.

Užití :

Jako součást expektoračních čajových směsí, které umožňují odkašlávání - expektorans. Dále jako diuretikum.

Přípravek :

Species pectorales

2.3.3.2 Drogy s obsahem flavonoidů

Flavonoidy se vyskytují poměrně často v cévnatých rostlinách, hlavně v jejich nadzemních částech. Jsou buď volné nebo ve formě glykosidů. Nejčastěji mají žlutou barvu. Díky jejím biologickým účinkům jim také říkáme bioflavonoidy. Významně normalizují permeabilitu kapilár, snižují jejich fragilitu. Některé rozšiřují koronární cévy, snižují krevní srážlivost a snižují krevní tlak. Protože váží ionty vápníku, zadržují vápník v těle. Dále podporují účinek vitamínů C.

Kořen šišáku - Scutellariae radix

Využívá se usušený kořen šišáku bajkalského (Scutellariae radix). U nás se pěstuje ve volné půdě.

Obsahové látky :

Především flavonoidy, trísloviny, steroly, saponiny a minerální látky.

Užití :

Používá se jako hypotenzivum, cholagogum, diuretikum, antialergikum, antirevmaticum, hojí krvácení. Zevně jako obklady na popáleniny a vyrážky.

Dávkování :

Čajová lžička do 200ml vody, připravit odvar a užívat 3x denně.

Přípravek:

Scutellariae radix

List trubkovce - Orthosiphonis folium

Využívá se usušený list trubkovce tyčinkového (Orthosiphon stamineus). Rostlina pochází z Indonésie.

Obsahové látky :

Převažují neglykosidické flavonoidy, především sinensetin. Dále i silice.

Užití :

Využívá se jako diuretikum s antibakteriálním účinkem, díky sinensetinu. Pokud je dodržováno dávkování, kontraindikace nejsou známy. Nedoporučuje se ale užívat během těhotenství a kojení.

Dávkování :

Čajová lžička do 200ml vody, připravit odvar nebo nálev a užívat 3x denně.

Přípravek :

Orthosiphonis folium

2.3.3.3 Drogy s obsahem tříslovin

Třísloviny patří mezi chemicky nejednotné rostlinné látky, mají fenolický charakter a mezi jejich společné znaky patří schopnost srážet bílkoviny. Díky této vlastnosti se využívají v prostředcích na čištění kůže a k léčbě zánětlivých ložisek na kůži. Využívá se zde adstringentního (stahujícího) účinku.

Jsou rozpustné ve vodě, z části rozpustné v lihu. Přírodní třísloviny jsou vysokomolekulární látky, které rozdělujeme podle povahy do dvou skupin na: hydrolyzovatelné (galové) třísloviny a na nehydrolyzovatelné (katechinové) třísloviny.

Galové třísloviny jsou nejčastěji estery cukrů s kyselinou galovou

Katechinové třísloviny obsahují katechiny a leukoantokyanidiny.

Květ hluchavky bílé - Lamii flos

Využívá se usušená koruna neobsahující kalich hluchavky bílé (*Lamium album* L.).

Obsahové látky :

Obsahuje především sliz, 10% katechinových tříslovin, saponiny, flavonoidy, histamin, tyramin a methylamin.

Užití :

Jako mucilaginozum, expektorans, adstringens a mírné diuretikum. Zevně se využívá na mokvavé rány pro svůj stahující účinek.

Dávkování :

Čajová lžička do 200ml vody, připravit nálev a užívat 2x denně.

Přípravek :

Lamii flos

Nat' černohlávku - Prunellae herba

Využívá se usušená kvetoucí nat' černohlávku obecného (*Prunella vulgaris* L.). Má husté, světle fialové soukvětí.

Obsahové látky :

Především třísloviny - 7%, hořčiny, flavonoidy, silice, aukubin (glykosid) - ovlivňuje tlak, triterpenoidní saponiny, deriváty kyseliny hydroxyskořicové, kyselina rozmarinová a kávová, anthokyany a polysacharid prunellin.

Užití :

Při léčbě nosohltanu pro protizánětlivý účinek, třísloviny a prunellin mají účinek jako hemostatikum a antivirotikum, kyselina rozmarinová má antioxidační, antibakteriální a antivirové účinky. Rostlina se využívá při zánětech GIT, při průjmech, zánětech vaječ-
níků, kde se využívá v kombinaci např. s květem hluchavky, kořenem mochny nátržní-
ku a kontryhelem. Používá se také lokálně jako kloktadlo.

Dávkování :

Čajová lžička drogy do 200ml vody, připravit nálev a užívat 3x denně.

Nežádoucí účinky :

Při dlouhodobém užívání se objevují zácpy.

Přípravek :

Prunella herba

2.3.3.4 Drogy s obsahem silic

Silice můžeme definovat z technologického hlediska jako těkavé tekutiny charakteristického zápachu, které mají lipofilní charakter, jsou opticky aktivní, světlolomné a mají často nižší hustotu než voda. Ve vodě jsou rozpustné jen těžko, lépe se rozpouštějí v organických rozpouštědlech, éteru, chloroformu, olejích a bezvodém lihu. Vlastnostmi se podobají olejům, proto jsou označovány i jako Olea aetherea. Jejich významu pro rostliny se využívá tak, že chrání před různými druhy škůdců a lákají opylovače. Vysoká teplota a zvýšené sluneční záření zvětšuje obsah silic v rostlinách a v chladném létě je proto kvalita siličných drog menší. Jsou to pro buňky pravděpodobně jedovaté látky, hromadí se tedy ve speciálních pletivech, buňkách, ale především v mezibuněčných prostorech, pod kutikulou trichomů a žlázek či v siličných nádržkách.

Pro farmaceutické účely se využívá silic pro jejich biologické vlastnosti, intenzivní zá-

pach, výraznou chuť, dráždění kůže a sliznic, dezinfekční a spasmolytický účinek. Silice lze využít díky baktericidnímu účinku, který uplatníme nejen v přímém podání (zevně v místě aplikace, nebo vnitřně v zažívacím traktu), ale i tam, kde jsou silice běžně vylučovány (v plicích, průduškách, žlučníku a ledvinách).

Využití :

- jako látky *expektorační* dezinfikují dýchací cesty, zvyšují vylučování sekretu díky dráždění sliznic dýchacích cest. Podrážděním řasinkového epitelu usnadňují odstranění hlenu. Aplikují se jako nosní kapky, kloktadla nebo inhalačně. Vnitřně se užívají nálevy nebo kapky s obsahem silic, nejčastěji anýzových, eukalyptových, mateřídouškových, kosodřevinových a mátových.

- *stomachika a cholagoga* používáme často ve formě koření. Dráždí receptory na sliznicích trávicího traktu, zvyšují obsah žaludečních šťáv a usnadňují trávení. Dezinfikují zažívací trakt, žlučník a mají také *spasmolytický a karminativní* účinek. Do této skupiny patří především máta peprná.

- pro *diuretický a dezinfekční* účinek na močové cesty se zlepšuje prokrvení ledvin, zvýší se diuréza a dochází i k dezinfekci. Nejlépe působí jalovcové plody, libeček a petržel.

- pro *dráždění kůže*, především u léčby revmatických chorob. Účinný je mentol a kafr, silice z máty, rozmarýnu, levandule.

- na *léčbu zánětů* je účinný nálev ze šalvěje, heřmánku apod.

Získávání silic:

Ve starověku silice získávali pomocí extrakce za studena působením tuků. Tento postup je ale poměrně pracný, a proto se v dnešní době používá ve farmacii destilace vodní parou, při které se droga smísí s vodou, dojde ke zvlhčení a následnému vhánění horké páry do směsi, která oddělí těkavé složky. V chladicí části se potom oddělují silice od vody. Není to příliš šetrný způsob a dochází v takto získaných silicích ke změnám. Ulpívá na nich voda, která se z nich odstraňuje dehydratačními činidly.

Uchovávání silic :

Důležité pro siličné drogy a silice je ochrana před světlem, vlhkem a teplem. Uchovávají se v plechových nádobách, dobře uzavřených. Nepoužívají se obaly z polyetyleny.

Silice se uchovávají v úzkohrdlých, tmavých nádobách.

Vlastnosti :

Používají se jako stomachika, korigencia vůně a chutě ve farmacii, ale také v potravinářství. Většina dráždí ledviny a zvyšují diurézu, některé při vdechnutí navozují útlum. Tohoto účinku se nejvíce využívá v aromaterapii.

Dělení :

- monoterpeny
 - acyklické (meduňka lékařská, levandule lékařská)
 - monocyklické (rozmarýna lékařská, máta peprná, muňo, tymián, mateřídouška obecná, dobromysl obecná)
 - bicyklické (šalvěj lékařská, yzop lékařský)
- seskviterpeny
- fenylypropany (bazalka pravá)
- různé struktury

Meduňková nať - *Melissae herba*

Používá se usušená nať meduňky lékařské (*Melissa officinalis* L.). Nať se sklízí počátkem květu.

Obsahové látky :

Obsahuje 0,03-3% silic, díky kterým voní rostlina po citrónech až do té fáze, než se usuší. K dalším účinkům přispívají třísloviny, kyseliny kávová a rozmarinová. Protože droga obsahuje jen malý podíl silic, nepoužívá se pro přímou izolaci .

Užití:

Droga, i její silice, se používá pro jejich sedativní účinky. Dále se vyskytuje v karminativních a antidiarhoických čajových směsích. Lihovodné tinktury a gely se používají jako pomocná léčba oparu. Ve formě vodného roztoku je přímo účinný proti viru Herpes simplex a viru chřipky typu A. Za tento účinek je pravděpodobně zodpovědná kyselina kávová s kyselinou rozmarinovou.

Přípravek:

Alvisan neo, Melaton – bylinný uklidňující čaj, Meduňkový čaj.

Levandulový květ – Lavandulae flos

Využívá se ne zcela rozvitého květu levandule lékařské (*Lavandula angustifolia* MILL.), které se destilují a vzniká levandulová silice.

Obsahové látky:

Obsahuje až 3% silic, jejímž podílem je ester linaloolu a kyselina octová. Dále obsahuje kafr (až 8%) a také třísloviny, kumarin aj. Tyto látky se vyskytují v podobném zastoupení i u levandulového listu.

Užití:

Oficinální olej *Levandulae oleum*, který se připravuje z květů levandule, se nejvíce používá jako korigens vůně pro zevně užívané masti a mazání. Silice se pro své derivační účinky používají jako antirevmatika. Při vnitřním užití mají lehce sedativní účinek.

Přípravek:

Lavandulae oleum, *Linimentum saponato-camphoratum*, *Spiritus saponatus*, *Spiritus saponis kalini*, Melaton – bylinný uklidňující čaj (obsahuje květy), Valofyt neo – sedativní čajová směs (obsahuje nat'), *Ung. leniens*, Ondřejova mast.

Rozmarýnový list – Rosmarini folium

Používá se usušený list rozmarýny lékařské (druhu *Rosmarinus officinalis* L.).

Obsahové látky:

Ze silic převažuje z 50% cineol, borneol a bornylacetát. Dále jsou zde třísloviny, hořčiny aj.

Užití:

Jako stomachikum, karminativum. Ovlivňuje také srdce a krevní oběh.

Přípravek:

Švédské kapky – *Schweden Bitter* gtt (z listů)

Rozmarýnová silice – Rosmarini etheroleum

Nazývá se také Rosmarini aetheroleum. Získává se z kvetoucí nadzemní části rozmarýny lékařské (*Rosmarinus officinalis* L.) destilací vodní parou.

Obsahové látky:

Stejně jako u rozmarýnového listu, ale neobsahuje třísloviny a hořčiny.

Užití:

Pro silný derivační účinek se používají do antirevmatických přípravků, přidávají se do koupelových pěn a šampónů.

Přípravek:

Linimentum saponato-camphoratum (Opodeldok), Rosmarini etheroleum.

Nat' máty peprné – Menthae piperitae herba

Využívá se kvetoucí natě máty peprné (druhu *Mentha piperita* L.). Když se nat' rozemne, voní po mentholu. Kromě nati se používá i list máty peprné (*Menthae piperitae folium*).

Obsahové látky:

Obsahuje až 2% silic, kde je nejvíce zastoupen menthol (80%), dále třísloviny, hořčiny aj.

Užití:

Jako cholagogum, stomachikum, karminativum a také antiseptikum zažívacího traktu a ústní dutiny.

Přípravek:

Nat' máty peprné, Alvisan Neo, Dětský čaj s heřmánkem, Herbadent – masážní roztok, Species pectorales, Tormentan, Bromhexin gtt., zubní pasty.

Silice máty peprné – *Menthae piperitae etheroleum*

Získává se destilací z čerstvě kvetoucí natě máty peprné (druhu *Mentha piperita* L.). Přírodní menthol se ze silic získává vymrazováním.

Obsahové látky:

Až 80% mentholu, 32% menthonu, 9% menthofuranu a menthylacetát. Rostliny, které jsou napadené škůdci mají obsah mentofuranu výrazně vyšší.

Užití:

Tato silice patří k nejčastěji používaným korigencím chuti a vůně nejen ve farmacii, ale i v potravinářství. Přidává se např. do žvýkaček, bonbonů a zubních past. Menthol se v malých dávkách používá díky svému chladivému účinku jako slabé lokální anestetikum. Ve vyšších dávkách se využívá jako derivans. Nevýhodou je přesušování sliznice a vyšší náchylnost k ulpívání mikroorganismů a alergenů. Mentol je kontraindikován při užívání homeopatik a při alergii na mentol.

Přípravek:

Aqua carminativa, Menthol.

Nat' muňa – *Minthostachydis herba*

Tento keř nemá český název, roste pouze v Peruánských Andách. Je podobný dobromysli.

Obsahové látky:

Především menthol a jeho estery, menthon, menthofuran, třísloviny, flavonoidy a pryskyřice.

Užití:

Jako očištná kůra, při zánětech cest močových, dýchacích, při zažívacích obtížích a nádorech. Nedoporučuje se užívat v těhotenství.

Přípravek:

Muňa-Muňa

Tymiánová nať – Thymi herba

Je to usušená kvetoucí nať tymiánu obecného (*Thymus vulgaris* L.).

Obsahové látky:

Silice (až 50% thymolu), linalool, borneol a karvakrol. K účinku přispívají také tříslovinny a hořčiny.

Užití:

Thymol a karvakrol desinfikují. Droga je součástí expektoračních a antitusických přípravků. Samotný thymol se přidává do protiplísňových a antibakteriálních přípravků. Je také účinným antihelmintikem. Nesmí se užívat dlouhodobě, má negativní vliv na činnost štítné žlázy.

Přípravky:

Herba thymi, Sirupus thymi compositus, Vincentka sirup, Thymomel sirup, Pulmoran aj.

Mateřídoušková nať – Serpylli herba

Používá se usušená kvetoucí nať mateřídoušky obecné, úzkolisté (*Thymus serpyllum* L.). Pro farmacii se využívá všech druhů mateřídoušky.

Obsahové látky:

Obsahuje až 1% silic, především p-cymol, thymol. Kromě silic obsahuje také třísloviny, hořčiny a flavonoidy.

Užití:

V nižších dávkách jako stomachikum, antidiarhoikum a dezinficiens zažívacího traktu. Využívá se i jako významné antitusikum a dezinficiens dýchacích cest.

Přípravek:

Thymomel sirup, Průdušková čajová směs.

Dobromyslová nat' – Origani herba

Používá se usušená kvetoucí nat' dobromysle obecné (*Origanum vulgare* L.).

Obsahové látky:

Silice obsahující thymol a karvakrol. Dále třísloviny, hořčiny aj.

Užití:

Jako expektorans v čajových směsích, dezinficiens zažívacího traktu, choloretikum a mírné sedativum.

Přípravek:

Dobromyslová nat', sedativní čajová směs Melaton, Bromhexin kapky (obsahuje silice).

Šalvějová nat' – Salviae herba

Je to usušená nat' šalvěje lékařské (*Salvia officinalis* L.). Sbírá se i list této rostliny (*Salviae folium*).

Obsahové látky:

Obsahuje asi 1% silic s obsahem až 50% thujonu, eukalyptol (cineol), borneol, kafr aj.

Účinek doplňují třísloviny, karnosol a flavonoidy.

Užití:

Používá se jako stahující a dezinfekční kloktadlo, pro obklady na špatně se hojící rány.

Vnitřně pomáhá snižovat vylučování potu (antihidrotický účinek) a mléka (antilaktogogický účinek).

Přípravek:

Šalvějová nat', Diabetan, Pulmoran, Tormentan, Florsalmin kapky, Herbadent masážní roztok aj.

Nat' Yzopu lékařského – Hyssopi herba

Používá se usušená kvetoucí nat' yzopu lékařského (*Hyssopus officinalis* L.).

Obsahové látky:

Obsahuje až 1% silic, hořčiny, třísloviny aj.

Užití:

Pomáhá snižovat pocení, z drogy se připravují kloktadla. Účinkuje jako stomachikum a diuretikum.

Přípravek:

Diuretická čajová směs Betulan.

Bazalková nat' – Basilici herba

Je to usušená kvetoucí nat' bazalky pravé (*Ocimum basilicum* L.).

Obsahové látky:

Obsahuje až 1,5% silic, dále třísloviny a saponiny.

Užití:

Stomachikum, karminativum a spasmolytikum.

Přípravek:

Bazalková nat'

2.3.3.5 Drogy s obsahem hořčin

Hořčiny jsou látky různých chemických struktur, které mají hořkou chuť, dráždí chuťové receptory, tím zvyšují chuť k jídlu, sekreci žaludečních šťáv a upravují trávení. Z farmakologického hlediska jsou to *amara*.

Nejčastěji jsou to terpenoidní sloučeniny (monoterpeny, seskviterpeny, diterpeny aj.).

Jablečnicková nat' – Marrubii herba

Je to usušená nat' jablečnicku obecného (*Marrubium vulgare* L.).

Obsahové látky:

Obsahuje diterpenoidní marrubiin, třísloviny a silice.

Užití:

V čajových směsích jako stomachikum, choloretikum a expektorans.

Přípravky:

Species cholagogae Planta, Salvat the, Žlučníkový čaj.

[POTUŽÁK, 2006. MINAŘÍK, 1979]

3 Vybraní zástupci čeledi Lamiaceae

Bazalka pravá – *Ocimum basilicum* L.

Jednoletá bylina, většinou lysá, někdy i chlupatá s příjemnou vůní. Nejčastěji dosahuje do výšky 45cm. Má čtyřhrannou, vzpřímenou lodyhu zakončenou malými kvítky bílé barvy. Jejimi plody jsou černohnědé tvrdky. Je to hojně pěstovaná bylina na zahrádkách a v květináčích. Kvete po celé léto.

[www.ordinace.cz, 2. www.garten.cz, 3]

Černohlávek obecný – *Prunella vulgaris* L.

Vytrvalá bylina dorůstající do výšky 5-25cm. Listy má řapíkaté, kalich hnědočerný a má modrou korunu. Plody černohlávku jsou tvrdky. Vyskytuje se např. na březích vod, na loukách, pastvinách, v parcích. Kvete od června do září.

[www.kvetenacr.cz, 5]

Dobromysl obecná – *Origanum vulgare* L.

Vysoká vytrvalá bylina dorůstají do výšky 20-70cm. Listy má řapíkaté, květy přisedlé. Koruna má růžovou až růzovofialovou barvu. Plody dobromysle jsou hladké tvrdky nahnědlé barvy. Roste na slunných stráních a pasekách, na okrajích listnatých lesů a u železničních naspů. Je to teplomilná a světlomilná rostlina kvetoucí od června do září.

[www.kvetenacr.cz, 8]

Hluchavka bílá – *Lamium album* L.

Vytrvalá bylina dorůstající do výšky 20-50cm. Listy má řapíkaté a květy jsou lichopřesleny obsahující až 10 květů. Korunu má bílou a plodem hluchavky jsou tmavě šedé tvrdky. Roste na mnoha místech, např. na skládkách, rumišťích, starých hřbitovech, na zanedbaných zahradách a parcích. Kvete od dubna do října.

[www.kvetenacr.cz, 14]

Jablečnick obecný – *Marrubium vulgare* L.

Vytrvalá bylina dosahující 30-50cm. Má čtyřhrannou lodyhu, řapíkaté listy, hroznovité květenství a bíle zbarvenou korunu. Plodem jablečnicku jsou tvrdky. Bylina kvete v období od dubna do května. Roste v suchých křovinách, na rumišťích a u cest.

[www.lecive-rostliny.krasne.cz, 16. TOMČÍKOVÁ, 1999]

Konopice sličná – *Galeopsis speciosa* MILL.

Jednoletá bylina dorůstající do výšky 60-150cm. Má dutou, bohatě větvenou, chlupatou lodyhu. Listy jsou dlouhé, řapíkaté. Listy má posazené v lichopřeslenech o 4-14 květech. Korunu má žlutou s fialovým dolním lalokem, který je u ústí koruny žlutý s fialovým žiháním. Plodem konopice jsou hladké, tmavohnědé, skvrnitě tvrdky. Roste nejčastěji na vlhkých místech podél řek a ve vlhkých lesích. Kvete od července do září.

[www.kvetenacr.cz, 18. SLAVÍK, 2000]

Levandule lékařská – *Lavandula angustifolia* MILL.

Polokeř dorůstající do výšky 20-60cm. Vyznačuje se charakteristickou vůní. Větévky má odstálé, listy křížmostojné a přisedlé. Květy mají modrou korunu a kalich. Plodem levandule jsou tvrdky. Bylina kvete od června do srpna.

[TOMČÍKOVÁ, 1999]

Mateřídouška obecná – *Thymus serpyllum* L. sp.col.

Vytrvalý polokeř dorůstající do výšky pouze 5-30cm. Stonky jsou v dolní části načervenalé, listy jsou kratičce řapíkaté, křížmostojné, lehce podvinuté. Květenství je složeno z lichopřeslenů. Květy jsou drobné, koruna je fialovočervená. Plodem mateřídoušky jsou tvrdky. Bylina kvete od dubna do září.

[www.byliny.apatykar.info.cz, 32. TOMČÍKOVÁ, 1999]

Máta peprná – *Mentha piperita* L.

Vytrvalá aromaticky velmi výrazná bylina, která dorůstá do výšky 30-50cm. Oddenek je plazivý, listy jsou krátké, vstřícné, tmavě zelené, pokryté drobnými chloupky. Květy jsou drobné a mají červenofialové zbarvení. Bylina kvete od června do srpna a netvoří plody.

[www.lecive-bylinky.celyden.cz, 34. TOMČÍKOVÁ, 1999]

Meduňka lékařská – *Melissa officinalis* L.

Vytrvalá bylina se křížmostojnými listy a drobnými květy. Dosahuje do výšky 30-80cm. Kalich má zvonkovitý a koruna má modrou nebo žlutobílou barvu. Plodem jsou tvrdky. Kvete od května do srpna. Pěstuje se na zahrádkách a vyžaduje vlhkou, na živiny bohatou půdu.

[www.kvetenacr.cz, 35. TOMČÍKOVÁ, 1999]

Rozmarýna lékařská – *Rosmarinus officinalis* L.

Vytrvalý keřík dorůstající do výšky pouze 150cm. Je celoročně zelený. Větvičky má hustě větvené, čtyřhranné a charakteristicky aromatické. Listy jsou krátké, řapíkaté. Květenství je tvořeno lichoklasy, kalich je zvonkovitý a koruna má modrofialové zbarvení. Tyčinky má dvě. Plodem rozmarýny jsou tvrdky. Bylina kvete od května do srpna.

[TOMČÍKOVÁ, 1999]

Šalvěj lékařská – *Salvia officinalis* L.

Vytrvalá bylina, polokeř, který dosahuje do výšky 20-100cm. Stonky má bohatě větvené, které se vyznačují charakteristickou aromatickou vůní. Listy jsou křížmostojné, květenství tvoří lichopřesleny. Květy mají fialovou až fialovomodrou barvu a dvoupyskou korunu a pouze dvě tyčinky. Plodem šalvěje je tvrdka. Pěstuje se na zahrádkách buď jako léčivka, nebo jako koření. Bylina kvete od května do července.

[www.kvetena.com, 48. TOMČÍKOVÁ, 1999]

Šišák vroubkovaný – *Scutellaria galericulata* L.

Vytrvalá bylina, která vyrůstá do výšky 20-50cm. Listy má krátké, řapíkaté. Květy jsou uspořádány v řídkých lichoklasech. Kalich má tmavě fialovou barvu. Plodem šišáku je světle hnědá tvrdka. Bylina roste na vlhkých a mokrých půdách, které jsou bohaté na minerální látky tj. na březích vod, bažinatých olšinách a vlhkých loukách. Kvete od června do září.

[www.kvetenacr.cz, 50]

Yzop lékařský- *Hyssopus officinalis* L.

Bohatě větvený vytrvalý polokeř, který dorůstá do výšky 20-60cm. Stonky má přímé a čtyřhranné, listy přisedlé s podvinutými okraji s lesklým povrchem. Květenství se skládá s lichopřeslenů a 7-16 květů. Kalich má trubkovitý, fialový a korunu dvoupyskou, nejčastěji fialovomodrou. Plodem yzopu jsou tvrdky. Bylina se vyskytuje na rumišťích, v lomech. Je světlomilná. Kvete od července do září.

[TOMČÍKOVÁ, 1999]

4 Léčivé přípravky obsahující byliny či jejich složky z čeledi Lamiaceae

Čeľad Lamiaceae se velmi často vyskytuje v nejrůznějších čajích, čajových směsích, bylinných sirupech, kapkách, gelech, krémech a roztocích. Plní tam funkci hlavní léčivé složky, vedlejší pomocné složky a nebo pouze dodávají chuť či aroma a podtrhávají tím účinek léčivého přípravku.

4.1 Čaje a čajové směsi

Leros Species pectorales Planta

Směs bylin bohatých na saponiny, slizy a silice. Obsahuje *nať máty peprné*, dále list jitrocele, kořen proskurníku, list podbělu, kořen lékořice, květ divizny a plod fenyklu. Používá se při zánětech horních cest dýchacích a při kašli. Usnadňuje vykašlávání, rozpouští a uvolňuje hlen, má antiseptický účinek. Mohou ji užívat i děti, ale je kontraindikována při těhotenství a kojení.

[www.leros.cz, 25]

Leros Alvisan Neo – snížení krevního tlaku

Směs bylin snižující krevní tlak, s mírným antidepresivním účinkem, upravuje zažívání a má močopudný účinek. Účinek nastupuje až po dvou týdnech a doporučuje se především pro starší osoby, které směs mohou užívat dlouhodobě jako doplněk léčby lehčích forem hypertenzní nemoci. Je zde obsažena *nať jmelí* a *třezalky*, list a květ hlohu, *nať přesličky*, *máty peprné*, *meduňky* a květ heřmánku. Směs je kontraindikována u osob po transplantacích, HIV pozitivních osob, které jsou léčeni pomocí inhibitorů proteázy, a dále u těhotných a kojících žen. Není ji vhodné užívat při přecitlivělosti např. na třezalku tečkovanou (alergická reakce) a může zhoršit koordinaci, ovlivnit pozornost a zpomalovat rozhodování.

[www.leros.cz, 20]

Megafyt Meduňková nať

Používá se pro celkové zklidnění při nervové podrážděnosti a nespavosti. Účinek má také při obtížích trávicího traktu např. při nadýmání a podporuje chuť k jídlu.

[www.lekarna.cz, 39]

Leros Valofyt Neo

Směs se používá při stavech podráždění, mírné úzkosti a při nespavosti. Obsahuje kořen kozlíku lékařského, plod hlohu, květ lopuchu a *levandule*, *nať meduňky*, plod ovsa setého, kůru vrby, kořen anděliky a *mátu pepřnou*. Může se užívat dlouhodobě a u dětí od tří do dvanácti let pouze po konzultaci s lékařem.

[www.farmaceutika.info, 28]

Leros Pulmoran – průdušková čajová směs

Směs bylin bohatých na saponiny, slizy, třísloviny a silice, které dezinfikují dýchací cesty a je ji možno užívat ke kloktání a inhalacím. Obsahuje *list šalvěje*, kořen proskurníku, *nať tymiánu*, truskavce a kopřivy, plod fenyklu, plod černého bezu, list jitrocele a kořen lékořice. Protože je ve směsi obsažena šalvěj, nesmí se užívat v těhotenství a při kojení.

[www.leros.cz, 23]

Leros Diabetan – pro diabetiky

Směs příznivě vyrovnává zvýšenou hladinu cukru, působí močopudně, antisepticky a má mírně spasmolytický účinek. Pro diabetiky je vhodný jako součást diety. Obsahuje plod fazole, *nať borůvky*, *šalvěje*, jestřabiny a truskavce, kořen smetanky, list ostružiny, plod fenyklu, kořen lopuchu a lékořice. Směs se nesmí užívat v těhotenství a při kojení z důvodu obsažené šalvěje.

[www.leros.cz, 21]

Leros Tormentan- při průjmových onemocněních

Směs rostlinných drog působících proti průjmu. Třísloviny, flavonoidy a silice plní ochrannou funkci trávicího traktu a působí protizánětlivě, proti křečím, nadýmání a plynatosti. Obsahuje plod borůvky, kořen nátržníku, totenu lékařského a lékořice, květ heřmánku, *list šalvěje* a *nať máty peprné*. Mohou ji užívat i děti, ale pouze 3-4 dny. Pokud potíže neustoupí, je nutné vyhledat lékaře.

[www.leros.cz, 27]

Leros Species Cholagogae Planta

Směs rostlinných drog bohatých na hořčiny, silice, třísloviny a flavonoidy. Užívá se při chorobách žlučových cest a žlučníku, působí mírně projímavě a zmírňuje křeče. Nesmí se užívat při vážných zánětech žlučníku, neprůchodnosti žlučových cest, při těžkých jaterních nemocech, také u dětí do deseti let a v prvním trimestru těhotenství. V dalších dvou trimestrech pouze po konzultaci s lékařem. Užívá se maximálně týden.

[www.leros.cz, 24]

Leros Thé Salvat – choroby žlučníku

Směs rostlinných drog, která podporuje vylučování žluči, snižuje nadměrné kvašení ve střevě a působí antibakteriálně. Obsahuje hořčiny, silice, třísloviny a flavonoidy. Obsahuje *nať řepíku* a *jablečnicku*, *list boldovníku*, *nať* a *kořen smetanky*, *kůru krušiny*, *květ heřmánku* a *nať máty peprné*. Užívá se při jaterních a žlučkových dietách. Směs mohou užívat i děti od dvanácti let. Nesmí se užívat při vážných zánětech žlučníku, neprůchodnosti žlučových cest, při těžkých jaterních nemocech.

[www.leros.cz, 26]

Leros Máta peprná nat'

Působí proti nadýmání, ovlivňuje vylučování žaludečních šťáv a žluče. Má příjemnou mátovou chuť. Není vhodná pro děti do tří let.

[www.leros.cz, 22]

Megafyt Dětský čaj pro klidný spánek

Působí příznivě na zažívací potíže, nadýmání, má zklidňující účinek a podporuje klidný spánek. Obsahuje nat' *meduňky* a *máty peprné*, *květ levandule* a plod anýzu. Je vhodný pro děti od šesti měsíců.

[www.megafyt.cz, 38]

Megafyt Bylinný čaj pro kojící maminky s jeřábinkou

Příznivě ovlivňuje tvorbu mateřského mléka díky poměru bylin ve směsi. Obsahuje nat' *dobromysle*, *meduňky* a jeřábinky, plod fenyklu a kopru. Má příjemnou chuť.

[www.megafyt.cz, 37]

4.2 Sirupy a kapky

Thymomel sirup

Tento sirup se používá jako pomocný lék při chronických i akutních zánětech dýchacích cest, usnadňuje odkašlávání. Obsahuje extrakty z *tymiánu*, *mateřídoušky* a jitrocele. Je vhodný pro děti od jednoho roku .

[www.lekarna.cz, 55]

Vincentka sirup s jitrocelem a mateřídouškou

Sirup obsahuje navíc, kromě bylin, léčivou minerální vodu Vincentka®. Je vhodný při kašli, při zánětech dýchacích cest a zahlenění. Pozitivně ovlivňuje trávení. Je vhodný i pro diabetiky, protože neobsahuje cukr. Není vhodný pro děti do 3 let.

[www.lekarna.cz, 56]

Sirup Bezkašel mateřídouškový bez cukru

Sirup pomáhá díky mateřídoušce při kašli, nachlazení, dýchacích a trávicích onemocněních. Je vhodný pro diabetiky (neobsahuje cukr), nevhodný pro nemocné fenylketonurií (porucha látkové výměny bílkovin) a pro děti do 3 let.

[www.lekarna.cz, 4]

Dr. Müller Dětský sirup s jitrocelem a mateřídouškou

Obsahuje vitamín C, aktivuje a posiluje organismus při kašli a nachlazení. Působí na horní cesty dýchací tím, že usnadňuje odkašlávání. Je vhodný pro děti od 1 roku, těhotné a kojící ženy.

[www.lekarna.cz, 7]

Florsalmin gtt.

Obsahuje *šalvějovou tinkturu*. Aplikuje se v dutině ústní jako pomocná léčba při angíně a po chirurgických výkonech. Odstraňuje zápach z úst. Přípravek je vhodný i pro děti, přestože obsahuje alkohol.

[www.lekarna-zdravi.cz, 11]

Dr. Theiss Schweden Kräuter

Švédské kapky působí při nechutenství, podporují trávení, chuť k jídlu a vyprazdňování střev. Zevně mají účinek při bolestech svalů, kloubů a šlach. Obsahuje např. kafr, aloe, kořen hořce, myrhu vonnou, šafrán, kořen reveně, list senny, kořen anděliky, *rozmarýnu*. Vhodný pro lokální aplikaci po bodnutí hmyzem. Kapky jsou určeny pouze pro dospělé.

[www.apatykarka.cz, 53. www.dr-theiss.cz, 54]

4.3 Pastilky

Mucoplant pastilky lemon – menthol

Pomáhají utišovat bolest v krku při nachlazení, kašli, angíně, chrání plíce a dýchací cesty pomocí extraktů z proskurníku, *šalvěje* a *tymiánu*. Zmírňuje také suchý kašel. Obsahuje vitamín C, neobsahují cukr, jsou tedy vhodné i pro diabetiky.

[www.lekarna.cz, 40]

Dr. Müller Pastilky se šalvějí

Působí protizánětlivě při bolestech v krku a hrtanu, nachlazení a chrapotu. Zamezují zápachu z úst. Obsahují vitamín C. Nejsou vhodné pro děti do 3 let.

[www.lekarna.cz, 42]

Dr. Müller Pastilky s jitrocelem a mateřídouškou

Pastilky proti kašli, uvolňují hleny a usnadňují odkašlávání. Slouží jako podpůrný prostředek při zánětech dýchacích cest a při kataru průdušek. Jsou vhodné pro děti od 3 let.

[www.lekarna.cz, 41]

Dr. Soldan šalvěžové bonbóny s vitamínem C

Bylinné bonbóny a extraktem ze šalvěže, které přinášejí úlevu při nachlazení. Obsahuje vitamín C.

[www.lekarna.cz, 10]

4.4 Polotuhé přípravky

Ozalin levandulový krém na ztvrdlou kůži

Aktivně působí na ztvrdlou a zrohovatělou kůži díky lecitinu, *levanduli* a kyselině mléčné. Je vhodné ho používat denně, především po koupeli. Aplikuje se na paty, lokty a chodidla.

[www.lekarna.cz, 46]

Dr. Dudek Švédská mast

Obsahuje vepřové sádlo, extrakt ze Švédské bylinné směsi, včelí vosk, *levandulovou silici* a vitamín E. Pomáhá vyživovat a regenerovat suchou a citlivou pleť. Je také vhodný k masážím revmatických ložisek a namoženin.

[www.lekarna.cz, 52]

Refit Opodeldok – kafrová mast

Tradiční mazání obsahující kafr, *levanduli* a *rozmárynu*. Pomáhá od bolesti při revmatu, artróze a pohmožděninách. Nesmí se aplikovat na poškozenou pokožku a na otevřené rány. Je nevhodný pro děti do 3 let.

[www.samoleceni.cz, 45]

Herbadent Parodontol – gel na dásně

Obsahuje klinicky ověřenou kombinaci bylinných látek (řepík, nátržník, *šalvěj*, heřmánek, fenyklovou, *mátovou* a hřebíčkovou silici). Regeneruje dásně a hojí poškozenou sliznici ústní dutiny při zánětech, aftech a otlacích. Aplikuje se na dásně po vyčištění zubů pomocí mezizubního kartáčku na zuby.

[www.lekarna.cz, 12]

Dr. Popov Masážní prsní balzám pro dospělé

Aplikuje se na záda, hrudník, krk a zátylek. Lehkým vmasírováním pomáhá při nachlazení, kašli, rýmě a usnadňuje dýchání. Obsahuje bílou vazelinu, vepřové sádlo, včelí vosk, *mátovou*, eukalyptovou a hřebíčkovou silici. Dále kafr, *mentol* a lanolín.

[www.lekarna.cz, 30]

4.5 Roztoky a spreje

Alpa – dent ústní dezodorant

Osvěžuje dech. Obsahuje *mátovou* a eukalyptovou silici a působí tak dezodoračně.

[www.lekarna.cz, 1]

Herbaden Spa levandule nepěňivá bylinná přísada do koupele

Obsahuje sůl z Mrtvého moře, extrakty z šesti léčivých rostlin a *levandulovou silici*. Má relaxační účinek na pohybový aparát. Je vhodná po sportu a fyzické námaze.

[www.lekarna.cz, 13]

Neemoxan lotio kondicionér na vši

Obsahuje olej z Neemového keříku, který zde plní úlohu odpuzovače hmyzu, stejně jako *olej levandulový*. Olej z čajovníku má protizánětlivý účinek. Prostředek je vhodný i pro děti, hubí veš dětskou a její hnidy, neoplachuje se. Lze ho použít i preventivně. Je vhodný pro děti od šesti měsíců. Těhotné ženy ho mohou používat pouze po poradě s lékařem, protože obsahuje pro ně nebezpečné silice.

[www.lekarna-zdravi.cz, 43]

5 Zpracování dotazníkového šetření

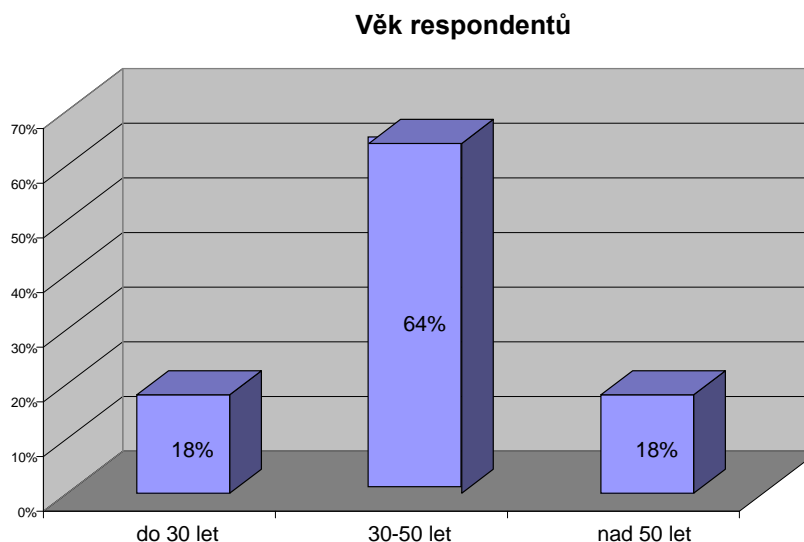
Hlavním cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jak velká je obliba přírodních produktů u pacientů všech věkových skupin. O vyplnění dotazníku jsem požádala 200 respondentů. Návratnost byla 100%. Vyplňovali ho respondenti v nemocniční lékárně, ve středně velké lékárně a v nemocnici v Praze.

Dotazník měl respondenty odlišit podle věku, místa kde žije a zdravotnické odbornosti apod. a to pomocí 5 otázek s několika možnostmi výběru.

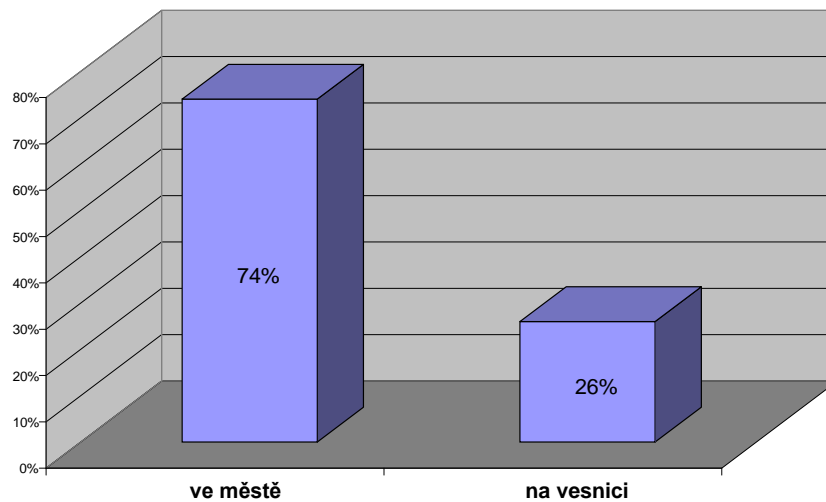
U otázky, která měla objasnit oblíbenost bylinných produktů, měli respondenti navíc možnost doplňkové odpovědi.

Vzor dotazníku je součástí příloh.

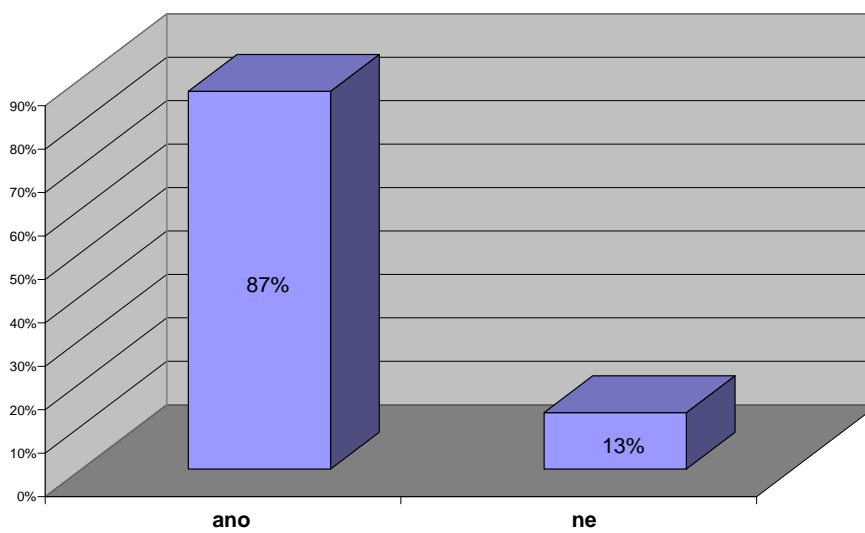
Respondenti odpovídali tak, jako je vyobrazeno v grafech:

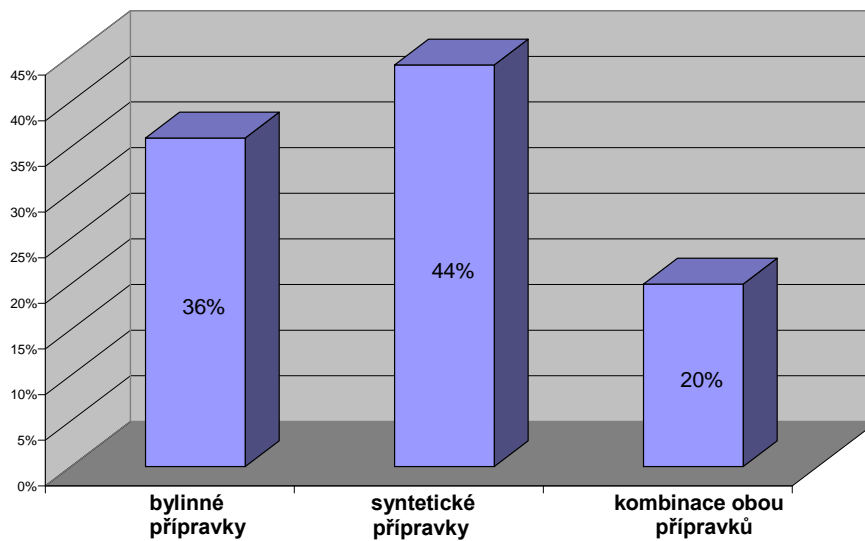
Kde respondenti žijí?

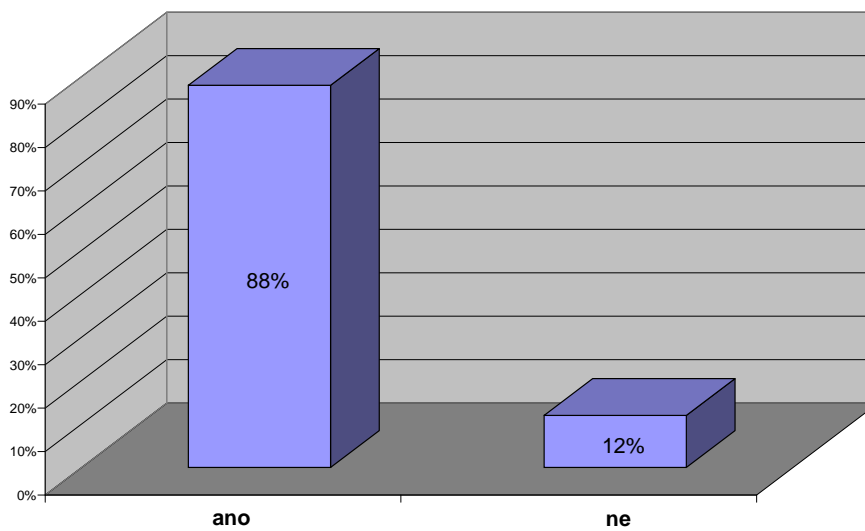
Pracuje respondent ve zdravotnictví?

Oblíbenost produktů

Rozhoduje cena?

6 Diskuze

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že jsou stále lidé, kteří se spíše přiklánějí k bylinným přípravkům. Věří, že jsou pro jejich organismus více přirozené narozdíl od syntetických léčiv. Velkou váhu má ale cena produktu, proto se mnohdy rozhodují právě podle ní.

Starší generace se přiklání spíše k bylinným přípravkům, mladší generace si často nechává poradit od lékárníka. Respondenti pracující ve zdravotnictví důvěřují především syntetickým přípravkům.

Pokud se respondenti v dotazníku přikláněli k syntetickým produktům, uváděli jako důvod nejčastěji ten, že účinku bylinných produktům zcela nedůvěřují, případně je užívají na mírnější formy nemocí. Pokud má jejich onemocnění těžší průběh, volí prvotně syntetické produkty.

Často si také pacienti nechávají poradit přímo od lékařů. Nejvíce jim bylinné produkty doporučují starší lékaři. Jejich zkušenosti v bylinné medicíně jsou mnohem bohatší, než je tomu u jejich mladších kolegů.

Obecně zájem o bylinné produkty stoupá v zimním období, kdy je vyšší výskyt chřipek a nachlazení. Je zřejmé, že viry jsou více a více zákeřnější a odolnější a bylinné preparáty na ně mnohdy neúčinkují. Proto také mnoho pacientů upřednostňuje produkty na syntetické bázi.

Závěr

Cílem práce bylo zpracovat materiály a vypracovat přehledný a přínosný soupis informací o čeledi *Lamiaceae* a vyhodnotit dotazníkové šetření o oblíbenosti bylinných produktů. Pomocí knižních zdrojů, skript a internetových stránek jsem sestavila přehledný celek, který obsahuje potřebné informace o této čeledi.

Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že ve velkém množství případů pacienti nezáleží na kvalitě a druhu přípravku, ale na jeho ceně. Jsou ale i pacienti, kteří dají na radu lékárníka a nechají si poradit ve volbě přírodního produktu. Některé bylinné přípravky si určitě zachovají své místo na trhu. Naštěstí stále existuje určitá část populace, pro kterou jsou bylinné produkty lékem první volby.

Zusammenfassung

Das Thema meiner Abschlussarbeit sind Taubnesselarten und ihre pharmazeutische Anwendung. Es ist eine sehr häufig vertretene Familie, zu der eine große Menge bekannter Pflanzen gehört. Das Thema wurde wegen der immer noch großen Beliebtheit dieser Pflanzen als Heilmittel in der heutigen Zeit gewählt. Diese Pflanzenfamilie wird auf verschiedene Weise verwendet, zum Beispiel als Teegemische, Öle, Tinkturen, Säfte, Cremes usw. In der vorliegenden Arbeit ist es interessant zu verfolgen, zu welchen Produkten die Patienten neigen. Das Ergebnis ist die Zusammenfassung von Informationen, die einem kurzen Fragebogen entnommen wurden, den die Patienten ausfüllten. Die Auflistung der wichtigsten Informationen über die ausgewählte Familie wurde aufgrund der Erkenntnisse aus Büchern, Schulsripten und Webseiten zusammengestellt.

Die Arbeit ist auf die Familie der Taubnesselarten ausgerichtet, dies vor allem aus der botanischen und pharmakognostischen Sicht. Im weiteren dann auf die Feststellung, in welchen Produkten die Vertreter dieser Familie zu finden sind. Um eine bessere Übersicht zu erzielen, wurden diese Produkte nach Arzneiformen eingeteilt. Das häufige Vorkommen von Essenzen in den Pflanzen ermöglicht ihre Verwendung vor allem bei der Herstellung von Präparaten zum Abhusten, gegen Husten und zur Desinfizierung.

Schlüsselworte: Beschreibung, Inhaltsstoffe, Produkte, Arzneiformen, Gegenanzeigen, Anwendung.

Bibliografie

1. Doc. RNDr. JIRÁSEK, V., CSc, RNDr. PhMr. STARÝ, F., CsC. *Atlas léčivých rostlin*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, n.p., v Praze, 1989, č. 6. 368 s. 14-578-86.
2. KINCL, L., KINCL, M., JAKRLOVÁ, J. *Biologie rostlin*. Praha : Fortuna, 2000. 256 s. ISBN 80-7168-736-7.
3. MINAŘÍK, J. *Farmakognosie*. Praha : Avicenum; 1979. 383 s. ISBN 08-017-79, 73523-08/23.
4. PharmDr. POTUŽÁK, M. *Přednášky z Farmakognosie*. Brandýs nad Labem : Mills, s.r.o., Praha: 2006. 220 s.
5. PŘÍHODA, A. *Léčivé rostliny*. Státní Zemědělské Nakladatelství Praha : 1973. 184 s. 07-016-73-04/38.
6. RNDr. TOMČÍKOVÁ, L. *Vybrané krytosemenné rostliny*. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně. 1999. 396 s. 57-862-99.
7. SLAVÍK, B. *Květena České Republiky 6*. Praha: Academia, 2000. 770 s. ISBN 80-200-0306-1.

1. *Alpa-dent*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/alpa-dent-ustni-dezodor-30ml/>>
2. *Bazalka pravá*. [online]. 24.8.2009 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.ordinace.cz/clanek/bazalka-prava/>>
3. *Bazalka pravá*. [online]. 20.1.2008 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.garten.cz/a/cz/3001-ocimum-basilicum-bazalka-prava/>>
4. *Bezkašel sirup*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/sirup-bezkasel-materid-bez-cukru-200ml/>>

5. *Černošlávek obecný*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=114>>
6. *Černošlávek obecný*. [online]. 2009 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernošl%C3%A1vek_obecn%C3%BD>
7. *Dětský sirup*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/dr-muller-detsky-sirup-s-jitrocelem-materidouskou-130g/>>
8. *Dobromysl obecná*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=87>>
9. *Dobromysl obecná*. [online]. 29.8.2008 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://www.paukertova.cz/gallery.php?modul=gallery&akce=obrazek_ukaz&obrazek_id=5036>
10. *Dr. Soldan Šalvěj*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/dr-soldan-salvej-vit-c-sac-75g/>>
11. *Florsalmin kapky*. [online]. 2009 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna-zdravi.cz/eshop/detail-9388/florsalmin-gtt-1x50ml/>>
12. *Herbadent*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/herbadent-parodontol-50g-gel-na-dasne/>>
13. *Herbaden koupel*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/herbaden-spa-levandule-nepeniva-bylinna-prisada-do-koupele-200ml/>>

14. *Hluchavka bílá*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=171>>
15. *Hluchavka bílá*. [online]. 2007 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wchem/sm/dp/davidova/www_zaci1/hluchavka_bila.html>
16. *Jablečnick obecný*. [online]. 2009 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://lecive-rostliny.krasne.cz/byliny/jablecnik-obecny>>
17. *Jablečnick obecný*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.tvojelekarna.cz/bylinky/53-jablecnik-obecny-nat-rezana.html>>
18. *Konopice sličná*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=243>>
19. *Konopice sličná*. [online]. 30.7.2006 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.jynx-t.net/priroda/konopice-slicna-7-0-2752512.html>>
20. *Leros Alvisan Neo*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/leros-farmaceuticke-smesi-sypane/leros-alvisan-neo-snizeni-krevniho-tlaku-sypany/>>
21. *Leros Diabetan*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/leros-farmaceuticke-smesi-sypane/leros-diabetan-cajova-smes-pro-nemocne-s-cukrovkou/>>
22. *Leros máta peprná nat'*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/bylinne-caje/leros-mata/>>
23. *Leros Pulmoran*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/bylinne-caje/leros-pulmoran-pruduskova-cajova-smes-100-g/>>

24. *Leros Species cholagogae Planta*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/travici-soustava/leros-species-cholagogae-planta/>>
25. *Leros Species pectorales Planta*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/leros-farmaceuticke-smesi-sypane/leros-species-pectorales-planta/>>
26. *Leros The Salvat*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/leros-farmaceuticke-smesi-sypane/leros-the-salvat-sypana-smes-100-g/>>
27. *Leros Tormentan*. [online]. 11.7.2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.leros.cz/caje/bylinne-caje/leros-tormentan-pri-prujmovych-onemocnenich/>>
28. *Leros Valofyt Neo*. [online]. 2005 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.farmaceutika.info/valofyt-neo>>
29. *Levandule lékařská*. [online]. 11.2.2010 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.profizahrada.cz/a/cz/6016-lavandula-angustifolia-subsp.-angustifolia-levandule-lekarska/>>
30. *Masážní prsní balzám*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/masazni-prsni-balzam-pro-dospele-50ml-dr-popov/>>
31. *Máta peprná*. [online]. 11.3.2008 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.garten.cz/a/cz/3321-mentha-piperita-mata-peprna/>>
32. *Mateřídouška obecná*. [online]. 8.12.2003 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://byliny.apatykar.info/clanek-176/>>

33. *Mateřídouška obecná*. [online]. 28.4.2008 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.garten.cz/a/cz/3656-thymus-vulgaris-materidouska-obecna-tymian/>>
34. *Máta peprná*. [online]. 7.1.2008 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://lecive-bylinky.celyden.cz/mata-peprna/>>
35. *Meduňka lékařská*. [online]. 2006 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetena.com/hluchavkovite.html#mel>>
36. *Meduňka lékařská*. [online]. 2007 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://botanika.borec.cz/medunka_lekarska.php>
37. *Megafyt Bylinný čaj pro kojící maminky s jestřabinou*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.megafyt.cz/content.php?pid=1&p=133>>
38. *Megafyt Dětský čaj pro klidná spánek*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.megafyt.cz/content.php?pid=1&p=60>>
39. *Megafyt meduňková nat'*. [online]. 2010 [cit. 2010-04-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/medunkova-nat-1x50gm-lecivy-caj/>>
40. *Mucoplant pastilky*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/mucoplant-pastilky-lemon-menthol-24tbl/>>
41. *Müllerovy pastilky s jitrocelem a mateřídouškou*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/mullerovy-pastilky-s-jitrocelem-a-materidouskou-12ks/>>
42. *Müllerovy pastilky se šalvějí*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/mullerovy-pastilky-se-salveji-12ks/>>
43. *Neemoxan*. [online]. 2009 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna-zdravi.cz/eshop/detail-18208/neemoxan-lotio-125-ml-kondicioner-na-vsi/>>

44. *Neemoxan*. [online]. 2006 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.kapkazdravi.cz/eshop/2/detske-potreby/pripravky-na-vsi/neemoxan-lotio-125-ml-kondicioner-na-vsi.html>>
45. *Opodeldok*. [online]. 2003-2009 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.samoleceni.cz/8594007930290/refit-opodeldok-kafrova-mast-200ml>>
46. *Ozalin*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/ozalin-levandulovy-krem-na-ztvr-d-kuzi-50g/>>
47. *Rozmarýna lékařská*. [online]. 6.5.2010 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.garten.cz/a/cz/5408-rosmarinus-officinalis-rozmaryna-lekarska/>>
48. *Šalvěj lékařská*. [online]. 2007 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetena.com/hluchavkovite.html#sha>>
49. *Šalvěj lékařská*. [online]. 29.8.2008 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://www.paukertova.cz/gallery.php?modul=gallery&akce=obrazek_ukaz&obrazek_id=4545>
50. *Šišák vroubkovaný*. [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=311>>
51. *Šišák vroubkovaný*. [online]. 30.9.2009 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW: <http://hobby.idnes.cz/foto.asp?r=herbar&c=A090928_165704_herbar_kos>
52. *Švédská mast*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.lekarna.cz/dr-dudek-svedska-mast-50ml/>>
53. *Švédské kapky*. [online]. 2007 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.apatykarka.cz/dr-theiss-schwedenbitter-askl-sol-1x250ml>>

54. *Švédské kapky*. [online]. 20.12.2009 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW:
<<http://www.dr-theiss.cz/dr-theiss.php?produktID=12>>
55. *Thymomel*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW:
<<http://www.lekarna.cz/thymomel-1x100ml-sirup/>>
56. *Vincentka sirup*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-24]. Dostupný z WWW:
<<http://www.lekarna.cz/vincentka-sirup-s-jitrocelem-a-materidouskou-200ml/>>
57. *Yzop lékařský*. [online]. 9.2.2010 [cit. 2010-08-28]. Dostupný z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Yzop_1%C3%A9ka%C5%99sk%C3%BD>

Přílohy

Obr. č. 1 : Bazalka pravá

[www.ordinace.cz, 2]

Obr. č. 2 : Černohlávek obecný

[www.wikipedia.org, 6]

Obr. č. 3 : Dobromysl obecná

[www.paukertova.cz, 9]

Obr. č. 4 : Hluchavka bílá

[www.ped.muni.cz, 15]

Obr. č. 5 : Jablečník obecný

[www.tvojelekarna.cz, 17]

Obr. č. 6 : Konopice sličná

[www.jynx-t.net, 19]

Obr. č. 7 : Levandule lékařská

[www.profizahrada.cz, 29]

Obr. č. 8 : Mateřídouška obecná

[www.garten.cz, 33]

Obr. č. 9 : Máta peprná

[www.garten.cz, 31]

Obr. č. 10 : Medunika lékařská

[www.botanika.borec.cz, 36]

Obr. č 11 : Rozmarýna lékařská

[www.garten.cz, 47]

Obr. č. 12 : Šalvěj lékařská

[www.paukertova.cz, 49]

Obr. č. 13 : Šišák vroubkovaný

[www.hobby.idnes.cz, 51]

Obr. č. 14 : Yzop lékařský

[www.wikipedia.org, 57]

Obr. č. 15 : Příklady čajových směsí

[VLASTNÍ, 2010]

Obr. č. 16 : Příklady roztoků a mastí

[VLASTNÍ, 2010]

Obr. č. 17 : Příklady pastilek

[VLASTNÍ, 2010]

Obr. č. 18 : Příklady sirupů

[VLASTNÍ, 2010]

